

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาค้นคว้า เอกสาร ตำรา รายงานการวิจัย และวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ทำการศึกษา โดยนำเสนอตามลำดับเรื่องดังนี้

2.1 ความเป็นมาของการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

2.2 ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนนางิ้ววิทยาสวรรค์

2.3 หมู่บ้านในพื้นที่บริการของโรงเรียนนางิ้ววิทยาสวรรค์

2.4 สภาพทั่วไปของเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนนางิ้ววิทยาสวรรค์

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความเป็นมาของการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษา

ประเทศไทยมีเด็กที่มีอายุระหว่าง 12-14 ปี ประมาณร้อยละ 7 ของประชากรทั้งประเทศ เด็กในวัยนี้เป็นวัยที่อยู่ในวัยรุ่นซึ่งกำลังเจริญเติบโตทั้งทางร่างกายและจิตใจ เป็นวัยที่สมควรจะได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ ความสามารถ คุณธรรม และมีวิจรรณญาณ เพื่อจะได้เติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพอันจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติต่อไปในอนาคต ดังนั้นการจัดการศึกษาให้แก่เด็กในวัยนี้จึงนับว่าเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง ซึ่งรัฐก็ได้ตระหนักและเห็นความสำคัญในการจัดการศึกษา ให้แก่ เด็กในวัยนี้มาโดยตลอด การจัดการศึกษาให้แก่ เด็กในวัยนี้ คือการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งเป็นการศึกษาหลังประถม

ศึกษามุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ทั้งทางวิชาการและวิชาชีพที่เหมาะสมกับวัย ความต้องการ ความสนใจ และความถนัดเพื่อให้แต่ละบุคคล เข้าใจและรู้จักเลือกอาชีพที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและสังคม แม้ว่าการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นจะมีใช้การศึกษาภาคบังคับ แต่ก็ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนมาตลอด เพื่อให้เด็กมีโอกาสได้รับการศึกษาในระดับนี้มากขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2529) ซึ่งจะเห็นได้ว่าการขยายโอกาสทางการศึกษาในระดับนี้มาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และเพื่อให้มองเห็นถึงการส่งเสริมการขยายโอกาสทางการศึกษาในระดับนี้โดยตลอดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน จึงขอกล่าวถึงการขยายโอกาสทางการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาทั้งในอดีตที่ผ่านมา และในปัจจุบัน โดยสังเขป ดังนี้ (ประภาพรรณ ไชยวงศ์, 2530)

1) ช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) มีนโยบายมุ่งขยายการมัธยมศึกษา โดยเปิดโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในอำเภอใหญ่ ๆ และในช่วงนี้ปริมาณนักเรียนที่เข้าเรียน ม.ศ.1 ได้เพิ่มขึ้น โดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 3 ต่อปี และมีอัตราส่วนนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นต่อประชากรกลุ่มอายุประมาณร้อยละ 13

2) ช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514) ในช่วงแผนนี้แม้จะไม่มียโยบายที่ระบุอย่างเด่นชัด ในการที่จะขยายโอกาสทางการศึกษาในระดับนี้ แต่ก็ได้มีการเพิ่มปริมาณนักเรียนที่เข้าเรียนในระดับนี้เป็นอย่างมาก กล่าวคือ มีอัตราการเพิ่มของนักเรียน ม.ศ.1 โดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 13 ต่อปี และมีอัตราส่วนนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นต่อประชากรกลุ่มอายุเพิ่มเป็นร้อยละ 20 ในปลายแผนนี้

3) ช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) มีนโยบายขยายมัธยมศึกษาโดยเร่งรัดการศึกษาในส่วนภูมิภาคเป็นพิเศษ ซึ่งก็ได้มีโครงการเปิดโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอต่าง ๆ เพิ่มขึ้นปีละ 36-50 โรงเรียน

นอกจากนี้ยังมีโครงการเปิดโรงเรียนมัธยมศึกษาระดับตำบล ในช่วงปลายแผนนี้เป็นจำนวนถึง 194 โรงเรียน จึงทำให้มีจำนวนโรงเรียนมัธยมศึกษาเพิ่มขึ้นอย่างมากในช่วงแผนนี้ ซึ่งมีผลทำให้ปริมาณนักเรียนที่เข้าเรียนในระดับนี้เพิ่มขึ้นอย่างมากเช่นกัน กล่าวคือ มีอัตราการเพิ่มของนักเรียน ม.ศ.1 โดยเฉลี่ยประมาณร้อยละ 10 ต่อปี และมีอัตราส่วนนักเรียนต่อประชากรกลุ่มอายุ เพิ่มเป็นร้อยละ 30 ในปลายแผนนี้

4) ช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 4 (พ.ศ.2520-2524) มีนโยบายขยายปริมาณการรับนักเรียนมัธยมศึกษาเช่นกัน รัฐได้ขยายขอบเขตการรับนักเรียนออกไปยังชนบทโดยมีโครงการเปิดโรงเรียนมัธยมระดับตำบล ในปี พ.ศ.2521 เฉลี่ย 5 ตำบลจะมีโรงเรียนมัธยมศึกษาของรัฐ 1 โรงเรียนซึ่งปรากฏว่าในช่วงแผนนี้มีการจัดตั้งโรงเรียนเพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก คือเพิ่มขึ้นโดยเฉลี่ยปีละ 88 โรงเรียน สำหรับปริมาณนักเรียน ม.1 ที่เข้าเรียนในช่วงแผนนี้ได้เพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 4 ต่อปี (ในช่วงแผนนี้มีการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษาจาก 4-3-3-2 เป็น 6-3-3 ดังนั้น ตั้งแต่ปีการศึกษา 2521 เป็นต้นไป จะไม่มีชั้น ม.ศ.1 แต่จะมีชั้น ม.1 แทน) ส่วนอัตราส่วนนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นต่อประชากรกลุ่มอายุ ในช่วงแผนนี้ยังคงมีประมาณร้อยละ 30 เท่านั้น

5) ช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ.2525-2529) มีนโยบายในการขยายปริมาณการรับนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาให้มากขึ้นเช่นกัน รัฐได้มีการเปิดโรงเรียนมัธยมศึกษาเพิ่มขึ้น โดยเฉลี่ยประมาณปีละ 50 โรงเรียน สำหรับในช่วงแผนนี้ได้มีความพยายามเป็นอย่างมาก ในการที่จะส่งเสริมให้เด็กเรียนต่อมัธยมเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในท้องถิ่นที่มีอัตราการเรียนต่อต่ำ โดยกรมสามัญศึกษาซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการศึกษาระดับมัธยมศึกษา เป็นส่วนใหญ่ของประเทศได้จัดทำโครงการพิเศษขึ้นอีก 4 โครงการ เพื่อดำเนินการงานเพิ่มเติมจากงานดำเนินการมัธยมศึกษาในช่วงแผน 5 ซึ่งได้แก่

(1) โครงการจัดที่พักให้แก่นักเรียนในชนบทห่างไกล ขึ้นในโรงเรียนมัธยมศึกษาปีละ 30 โรง

(2) โครงการจัดหน่วยเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นแก่นักเรียนในชนบทห่างไกลปีละ 30 แห่ง โดยเป็นการจัดสอนนักเรียนที่อยู่ในชนบทห่างไกลและไม่สามารถเดินทางมาเรียนโรงเรียนมัธยมศึกษาที่มีอยู่ได้ โดยชุมชนจัดหาสถานที่ให้ซึ่งอาจจะใช้สถานที่ของวัด โรงเรียนประถมศึกษาที่มีอาคารเหลือ หรือสถานที่ที่ชุมชนจัดสร้างให้เป็นต้น ส่วนบุคลากรขอความร่วมมือจากโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ใกล้เคียงหรือโรงเรียนมัธยมศึกษาในกลุ่ม ทั้งนี้กรมสามัญศึกษาได้มอบหมายให้โรงเรียนมัธยมศึกษา ในสังกัดที่มีความพร้อมดูแลรับผิดชอบในการจัดการทั้งหมด และกรมสามัญศึกษาจัดงบประมาณสนับสนุน

(3) โครงการปรับปรุงโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็ก จำนวน 240 โรงซึ่งได้ดำเนินการมาตั้งแต่ปีการศึกษา 2527 โครงการนี้ ได้ให้ความช่วยเหลือเพื่อให้เด็กได้มีโอกาสเรียนต่อมัธยมศึกษาตอนต้น โดยการยกเว้นการเก็บเงินค่าบำรุงการศึกษาแก่เด็กจำนวนหนึ่ง (ประมาณร้อยละ 50 ของนักเรียนทั้งหมดที่เข้าเรียนในระหว่างที่โรงเรียนเข้าโครงการ) นอกจากนี้ยังได้มีการจัดหนังสือให้นักเรียนยืมเรียนอีกด้วย

(4) โครงการประชาสัมพันธ์ และรณรงค์ให้นักเรียนเรียนต่อมัธยมศึกษามากขึ้น

6) ช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ในช่วงแผนนี้ได้มีการกำหนดนโยบายไว้อย่างชัดเจน ในการที่จะขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยกำหนดไว้ว่า "เร่งขยายมัธยมศึกษาตอนต้นเพื่อยกระดับการศึกษาของประชากรให้สูงขึ้น ทั้งให้เกิดความเสมอภาคในโอกาสการเข้าศึกษาในระดับมัธยมศึกษา และเป็นการขยายบริการมัธยมศึกษาในพื้นที่ที่มีอัตราการเรียนต่อต่ำเป็นพิเศษ"

นอกจากนี้ ยังได้กำหนดเป้าหมายที่จะให้ผู้สำเร็จชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เข้าเรียนต่อมัธยมศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นร้อยละ 55 ในปลายแผน และเมื่อรวมกับเป้าหมายนักเรียนที่เรียนต่อนอกระบบโรงเรียนด้วย แล้วจะมีอัตราการเรียนต่อประมาณร้อยละ 60

จากนโยบายดังกล่าว กรมสามัญศึกษาได้จัดทำงาน/โครงการเพื่อสนองนโยบายในการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 6 โดยมีลักษณะงาน/โครงการเช่นเดียวกับที่ได้เคยดำเนินงานมาแล้วในแผนก่อน ได้แก่ งานดำเนินการมัธยมศึกษา และโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษา สำหรับการขยายโอกาสทางการศึกษามีกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการดังนี้ คือ (1) จัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาใหม่ปีละ 30 โรงเรียน (2) จัดตั้งโรงเรียนสาขาของโรงเรียนมัธยมเดิมปีละ 20 แห่ง (3) จัดที่พักในโรงเรียนมัธยมศึกษาปีละ 50 โรง และ (4) จัดหน่วยเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นปีละ 50 แห่ง

นอกจากนี้กระทรวงศึกษาธิการยังได้เสนอโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ในเขตชนบทยากจน 38 จังหวัด ให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาอนุมัติเพื่อเป็นโครงการเพิ่มเติมในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้ประชุมเมื่อวันที่ 3 มีนาคม พ.ศ.2530 ลงมติเห็นชอบในหลักการของโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นตามที่กระทรวงศึกษาธิการเสนอ โดยมอบให้คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติรับไปพิจารณาในเรื่องความสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาของชาติ รวมทั้งมิให้เกิดความซ้ำซ้อนระหว่างส่วนราชการ หลังจากนั้นคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้เสนอผลการพิจารณาต่อคณะรัฐมนตรี ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาเมื่อวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2530 ลงมติเห็นชอบโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ตามที่กระทรวงศึกษาธิการรับเอาความเห็นของ

คณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ ไปพิจารณาดำเนินการกับให้นำข้อสังเกตของคณะรัฐมนตรีไปพิจารณาด้วยว่าการดำเนินการตามโครงการ จะกระทบกระเทือนต่อการดำเนินการกิจการของโรงเรียนราษฎร์ด้วยหรือไม่

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะได้ดำเนินงานและบรรจุเพื่อเพิ่มอัตราการเรียนต่อ ม.1 ดังที่กล่าวมาแล้วก็ตาม แต่ก็ไม่สามารถทำให้เด็กเข้ารับการศึกษาระดับนี้มากเท่าที่ควร ซึ่งจะเห็นได้จากอัตราส่วนนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นต่อประชากรกลุ่มอายุได้เพิ่มขึ้นเล็กน้อย โดยเพิ่มเป็นร้อยละ 35 ในตอนปลายแผนพัฒนาการศึกษาฉบับที่ 5 และเพิ่มขึ้นอีกเล็กน้อย ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 6 ซึ่งยังนับว่าต่ำอยู่เมื่อเทียบกับประเทศในแถบเอเชียบางประเทศ เช่น ญี่ปุ่น เกาหลี สิงคโปร์ มาเลเซีย ศรีลังกา และจีน การที่มีอัตราส่วนนักเรียนมัธยมศึกษาต่อประชากรกลุ่มอายุยังต่ำอยู่ เนื่องจากเด็กที่จบ ป.6 จำนวนมากกว่าครึ่งหนึ่งไม่เรียนต่อมัธยม กล่าวคือ ในช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 5 มีอัตราการเรียนต่อ ม.1 ประมาณร้อยละ 40 เท่านั้น ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ซึ่งได้กำหนดเป้าหมายอัตราการเรียนต่อ ม.1 ไว้ร้อยละ 50 ในปลายแผน ซึ่งผลการสำรวจและศึกษาวิจัยถึงสาเหตุที่ทำให้อัตราการเรียนต่อ ม.1 ต่ำ พบว่า สาเหตุที่ทำให้เด็กไม่เรียนต่อ คือผู้ปกครองยากจนไม่สามารถส่งให้เด็กเรียนต่อได้ เพราะผู้ปกครองต้องการอาศัยแรงงานเด็กช่วยทำงานบ้าน และประกอบอาชีพเด็กไม่สะดวกในการเดินทางไปเรียน ผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญของการเรียนต่อมัธยมศึกษาเป็นต้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2534)

7) ช่วงแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ในช่วงแผนนี้ก็ได้มีการกำหนดนโยบายด้านการกระจายโอกาสทางการศึกษาไว้ว่าจะเร่งกระจายโอกาสทางการศึกษา ทุกระดับและประเภทการศึกษา อย่าง

กว้างขวางและเป็นธรรมแก่กลุ่มผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ สังคม และกลุ่มชนต่างวัฒนธรรม ตลอดจนจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษ และได้กำหนดมาตรการไว้ดังนี้ด้วย คือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2534)

(1) ขยายบริการการศึกษาในรูปแบบต่างๆ ให้ทั่วถึง โดยเฉพาะการขยายการศึกษาพื้นฐาน

(2) ให้ทุนการศึกษา และเปิดโอกาสทางการศึกษาสำหรับผู้ด้อยโอกาสให้มากยิ่งขึ้น

(3) ขยายและพัฒนา รูปแบบ วิธีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับความสามารถทางด้านร่างกาย สมอง และจิตใจของผู้เรียน

(4) ปรับปรุงและพัฒนา รูปแบบ การรับ/การคัดเลือกเข้าศึกษาในระดับ/ประเภทการศึกษาต่าง ๆ โดยเฉพาะในระดับอุดมศึกษา เพื่อกระจายโอกาสในการเข้ารับการศึกษแก่ผู้ด้อยโอกาส

นอกจากนั้นได้กำหนดนโยบายเกี่ยวกับการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ว่า จะเร่งปรับปรุงการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อให้เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐาน และขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพื่อให้ผู้จบประถมศึกษาได้เข้าเรียน โดยมีมาตรการตามนโยบายดังกล่าวดังนี้

(1) ปรับปรุงหลักสูตรและวิธีการเรียนการสอน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นตามรูปแบบและวิธีการขยายการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยให้มีโครงสร้างของหลักสูตรประกอบด้วย 3 กลุ่มวิชาใหญ่ คือ กลุ่มสมรรถภาพพื้นฐาน กลุ่มวิชาการ และกลุ่มประสบการณ์อาชีพ

(2) เร่งขยายบริการการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียนและนอกโรงเรียน ในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย จัดให้มีระบบการถ่ายโอนหน่วยการเรียนรู้ระหว่างสถานศึกษาในสังกัดเดียวกัน และ

ต่างสังกัด และระหว่างการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกโรงเรียน

(3) จัดให้ระบบการประชาสัมพันธ์และบรรณารักษ์ให้ผู้ปกครองและเด็กเห็นความสำคัญของการเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ผลการดำเนินงานในช่วงตอนต้นของแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 คือในช่วงปี พ.ศ. 2535-2537 ปรากฏว่าได้ผลสำเร็จเป็นที่น่าพอใจกล่าวคือ เฉพาะในส่วนของการรวมสามัญศึกษาสามารถรับนักเรียนได้ร้อยละ 73.57, 74.96 และ 83.70 ของผู้จบชั้นประถมศึกษาในปี พ.ศ. 2535-2537 ตามลำดับ โดยยังไม่รวมกับในโรงเรียนประถมศึกษา และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประถมศึกษา และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน

8) แนวโน้มในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)

แนวโน้มของการขยายโอกาสทางการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ศึกษาได้จากความเห็นของ ลีปพนนท์ เกตุทัต, ฉลองภพ สุลังกรกาญจน์ และ Charles N. Myere จาก Thailand Development Research Institute และผลการประชุมคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ครั้งที่ 2/2537 ซึ่งได้สรุปสาระสำคัญที่ควรเป็นจุดเน้นเกี่ยวกับการศึกษาพื้นฐานเพื่อปวงชนไว้ดังนี้ คือ (กรมวิชาการ, 2537)

(1) จัดเป็นการศึกษาสำหรับทุกคนและต่อเนื่อง มีรูปแบบที่หลากหลาย มีลักษณะเป็นระบบเปิด ไม่มีพรมแดนระหว่างการศึกษาในระบบ โรงเรียน การศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาชุมชน เพื่อสนองความต้องการและความจำเป็นที่หลากหลายสำหรับทุกคน

(2) ขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสและยกระดับกำลังแรงงานที่มีวุฒิการศึกษาต่ำให้สูงขึ้นถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

(3) ขยายบริการการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยเรียน ครอบครัว
ศึกษา การให้ความรู้สำหรับพ่อแม่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก

(4) จัดเครือข่ายการเรียนรู้ ขยายแหล่งความรู้ให้เพียงพอ
และประสานเชื่อมโยงแหล่งความรู้ โดยการระดมความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน
ต่าง ๆ ในการจัดวางระบบเครือข่ายสารสนเทศ และการบริการความรู้และข้อ
สนเทศแก่ชุมชนพัฒนาการเรียนรู้ของประชาชน โดยส่งเสริมให้ชุมชนใช้กระบวนการ
การเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ด้านของชุมชนให้พร้อมกันและสนับสนุนเสริมภูมิปัญญา
ชาวบ้าน บุคคล ชุมชน สถาบันทางศาสนา และองค์กรเอกชน ในการสร้าง
กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน และขยายผลการ
พัฒนาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

จากที่กล่าวมา แสดงให้เห็นถึงความเป็นมาของการขยายโอกาสทางการ
ศึกษาในระยะที่ผ่านมา และแนวโน้มที่จะเป็นไปในอนาคต ซึ่งชี้ให้เห็นถึงความ
จำเป็นของการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ที่จะมิต่อไป
อย่างต่อเนื่อง และอย่างเอาใจจริงเอาใจของหน่วยงานระดับปฏิบัติที่เกี่ยวข้องทุก
ระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งหน่วยงานในระดับโรงเรียน ซึ่งมีหน้าที่โดยตรงในการ
รณรงค์เพื่อการเรียนต่อของผู้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ดังนั้น การศึกษาวิจัย ให้
ทราบถึงสาเหตุการไม่เรียนต่อของผู้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่
บริการของโรงเรียนนาजूวิทยาลัยในแคว้นกลี โดยการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล
ย่อมจะทำให้ทราบสาเหตุการไม่เรียนต่อที่แท้จริงได้ อันนำไปสู่ข้อเสนอแนะ
เกี่ยวกับมาตรการ เพื่อการรณรงค์ในการเรียนต่อในโอกาสต่อ ๆ ไปให้ได้ผล
ยิ่งขึ้น ทั้งของโรงเรียนนาजूวิทยาลัยเอง และโรงเรียนในโครงการขยาย
โอกาสอื่น ๆ ทั้งสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา ตลอดจน
ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน ในสังกัดกรมการศึกษานอกโรงเรียน และสังกัด
เอกชนต่าง ๆ

2.2 โรงเรียนนางัววิทยาสรรค์กับภารกิจการขยายโอกาสทางการศึกษา

โรงเรียนนางัววิทยาสรรค์ ตั้งอยู่ที่บ้านนางัว ตำบลนางัว อำเภอเขาสวนกวาง จังหวัดขอนแก่น ในปีการศึกษา 2533-2534 มีสภาพเป็นสาขาของโรงเรียนเขาสวนกวางวิทยานุกูล ต่อมาในปีการศึกษา 2535 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศจัดตั้งเป็นโรงเรียนใช้ชื่อว่า "โรงเรียนนางัววิทยาสรรค์" (ชื่อย่อ น.ว.ส.) มีนายเฉลิม บึงไสย อาจารย์ใหญ่โรงเรียนเขาสวนกวางวิทยานุกูลเป็นผู้บริหารของโรงเรียนนางัววิทยาสรรค์อีกตำแหน่งหนึ่ง จนกระทั่งในปีการศึกษา 2535 กรมสามัญศึกษาจึงได้แต่งตั้ง นายวิรัช เจริญเชื้อ ซึ่งเดิมเป็นหัวหน้าดูแลโรงเรียนสาขาให้ดำรงตำแหน่งครูใหญ่แทนต่อมา

โรงเรียนนางัววิทยาสรรค์ เป็นโรงเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ซึ่งตั้งแต่ปีการศึกษาแรกที่เปิดทำการสอน สามารถเปิดโอกาสให้ผู้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในหมู่บ้านในเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนได้เข้าเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้จำนวนหนึ่ง ในขณะที่มีอีกจำนวนหนึ่งยังไม่สามารถใช้โอกาสนั้นเข้าเรียนต่อ รวมแล้วได้จำนวน 293 คน หรือคิดเป็นร้อยละ 27.61 ของผู้จบชั้นประถมศึกษาชั้นปีที่ 6 ในช่วงปีการศึกษา 2533-2537 โดยจำแนกกลุ่มที่ยังไม่ได้ทำงาน 98 คน กลุ่มที่ทำงานด้านเกษตรกรรม 72 คน และกลุ่มลูกจ้างในโรงงานหรือสถานประกอบการ 123 คน

แหล่งที่มาของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มาจากโรงเรียนประถมศึกษาในหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่บริการของโรงเรียนนางัววิทยาสรรค์ ซึ่งมีระยะทางห่างจากโรงเรียน สภาพการคมนาคม และลักษณะการเดินทางของนักเรียน ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รายชื่อโรงเรียนประถมศึกษาที่เป็นพื้นที่บริการของโรงเรียน
นางิ้ววิทยาสรรค์

ที่	ชื่อหมู่บ้าน	ระยะทาง ก.ม.	สภาพ การคมนาคม	ลักษณะการเดินทาง ของนักเรียน
1	บ้านป่าเปื่อย	5	ถนนลูกรัง	รถโดยสาร
2	บ้านโนนสมบูรณ์-โนนเจริญ	10	ถนนลูกรัง	รถโดยสาร
3	บ้านคำปาก่อ	11	ถนนลูกรัง	รถโดยสาร
4	บ้านหัวฝาย	14	ถนนลูกรัง	รถโดยสาร
5	บ้านโคกกลาง	9	ถนนลูกรัง	รถโดยสาร
6	บ้านทุ่งโพธิ์ชัย	15	ถนนลูกรัง	รถโดยสาร
7	บ้านโนนหัวช้าง	17	ถนนลูกรัง	รถโดยสาร
8	บ้านนางิ้ว-นาโพธิ์	1.5	ถนนลูกรัง	เดินเท้า
9	บ้านนาง้อง	3	ถนนลูกรัง	รถโดยสาร
10	บ้านโนนสวรรค์	9	ถนนลูกรัง	รถโดยสาร
11	บ้านแสงสว่าง	11	ถนนลูกรัง	รถโดยสาร
12	บ้านขาม-ดงเย็น	12	ถนนลูกรัง	รถโดยสาร

จากข้อมูลต่าง ๆ ที่นำเสนอข้างต้นเห็นได้ว่า โรงเรียนนางิ้ววิทยาสรรค์
ยังจะต้องมีการปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการขยายโอกาสทางการศึกษา ระดับมัธยมศึกษา
ตอนต้นต่อไปอีกอย่างต่อเนื่องและจริงจัง จึงจะทำให้การดำเนินงานบรรลุผลตาม
เป้าหมายอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับคำถามที่ว่าทำไมในแต่ละปีการ

ศึกษาจึงยังมีนักเรียนอีกส่วนหนึ่งที่ไม่เรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ทั้งที่โรงเรียนได้ดำเนินการรณรงค์เพื่อการเรียนต่อมาแล้วอย่างเต็มที่ สถานการณ์ดังกล่าวมีสาเหตุที่แท้จริงมาจากอะไร ควรจะหามามาตรการหรือวิธีการอื่นได้มาใช้เพิ่มเติมอีกหรือไม่จึงจะทำให้การดำเนินงานบรรลุผลยิ่งขึ้น และนอกจากนั้นนักเรียนในส่วนที่ไม่เรียนต่อเหล่านั้น ทั้งที่ผ่านมาในอดีตและคาดว่าจะมีขึ้นอีกในอนาคต ไม่ควรจะอยู่นอกเหนือภาระความรับผิดชอบในการเอาใจใส่ และติดตามผลจากนักการศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้อง ไม่ควรปล่อยปละละเลย หรือปล่อยไปตามยถากรรม เพราะนักเรียนเหล่านั้นเป็นเยาวชนที่อยู่ในวัยที่เป็นกำลังแรงงานสำคัญของประเทศ ต้องการได้รับการพัฒนาทั้งในเชิงอาชีพและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น หากจะมองในอีกแง่มุมหนึ่ง อาจถือได้ว่าเป็นข้อผิดพลาด หรือข้อบกพร่องของโรงเรียนที่ไม่สามารถรณรงค์ให้นักเรียนเหล่านั้นมาเรียนต่อ ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้ในวัยที่พึงควรได้รับการศึกษา มากกว่าที่จะเข้าสู่ตลาดแรงงานในวัยที่ยังไม่สมควรและยังไม่มีความพร้อมอย่างเพียงพอ ดังนั้น จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องติดตามผลเพื่อศึกษาให้ทราบถึงสภาพชีวิตความเป็นอยู่ ตลอดจนความต้องการด้านการศึกษาของบุคคลเหล่านั้นด้วย อันจะทำให้ได้ทราบข้อมูลหรือข้อเท็จจริงที่จะสามารถช่วยพัฒนาบุคคลเหล่านั้น ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติสุขตามควรแก่สภาพที่ควรจะเป็น

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในที่นี้ ผู้วิจัยจะนำเสนองานวิจัยในสามลักษณะ คือ (1) งานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับสาเหตุการเรียนต่อหรือไม่เรียนต่อของผู้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (2) งานวิจัยเกี่ยวกับเยาวชนทำงานและ (3) งานวิจัย และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชนทำงาน ซึ่งจะ

กล่าวเสนอเรื่องต่าง ๆ ตามลำดับดังต่อไปนี้

2.3.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุการเรียนต่อหรือไม่เรียนต่อ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุการเรียนต่อ หรือไม่เรียนต่อของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ค่อนข้างจะมีอยู่มาก ทั้งที่เป็นผลจากการวิจัยของส่วนบุคคลและสถาบันทางการศึกษาดังเช่น งานวิจัยของสุขแก้ว คำสอน (2531) ซึ่งทำการวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อการไม่ศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาของนักเรียนตามกลุ่มเป้าหมายตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในเขตชนบทยากจน จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อการไม่เรียนต่อ ได้แก่ ผู้ปกครองนักเรียนต้องการให้ช่วยทำงาน ผู้ปกครองยากจน ผู้ปกครองเกรงว่าเรียนจบแล้วจะไม่มืงานทำ ผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา และเด็กไม่ชอบเรียนเอง

จิราวัลย์ มนต์ภัย (2533) วิจัยเรื่อง เหตุผลในการศึกษาต่อของนักเรียนในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ผลการวิจัยพบว่า เหตุผลที่นักเรียนเรียนต่อในโรงเรียนมัธยมศึกษาในโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ขึ้นอยู่กับเหตุผลด้านความก้าวหน้ามากที่สุด รองลงมาคือ เหตุผลด้านความสนใจและความถนัด เหตุผลด้านความต้องการของบุคคลที่เกี่ยวข้อง เหตุผลด้านกระบวนการศึกษา เหตุผลด้านเกียรติยศชื่อเสียง เหตุผลด้านเศรษฐกิจและสังคม และเหตุผลด้านความจำเป็นตามลำดับ

คำวิธ อินจันทร์ (2533) วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่สัมพันธ์กับการไม่ศึกษาต่อของนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในจังหวัดสมุทรสงคราม ผลการวิจัยพบว่า

1) ปัจจัยเกี่ยวกับนักเรียนที่มีความสัมพันธ์กับการไม่ศึกษาต่อของนักเรียนมากที่สุด คือปัจจัยเกี่ยวกับการที่นักเรียนต้องช่วยเหลือผู้ปกครองประกอบอาชีพ ส่วนปัจจัยที่สัมพันธ์กับการไม่ศึกษาต่อน้อยที่สุด คือ ผลการเรียนรู้ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

2) ปัจจัยเกี่ยวกับผู้ปกครองนักเรียน ที่มีความสัมพันธ์กับการไม่ศึกษาต่อมากที่สุด คือ อาชีพและรายได้ของผู้ปกครอง สำหรับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการไม่ศึกษาต่อน้อยที่สุด คือ ระดับการศึกษาของผู้ปกครอง

3) ปัจจัยเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ที่มีความสัมพันธ์กับการไม่ศึกษาต่อมากที่สุดคือ ปัจจัยเกี่ยวกับการที่นักเรียนที่ศึกษาต่อว่างงานหลังจากจบการศึกษา สำหรับปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการไม่ศึกษาต่อน้อยที่สุด คือ การคมนาคมระหว่างบ้านกับโรงเรียนมัธยมศึกษา

คำร่าง แสนสิงห์ (2534) ได้วิจัยเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัวและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กับโอกาสในการศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดนครราชสีมา ผลการวิจัยพบว่า

1) สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ที่มีความสัมพันธ์กับโอกาสในการศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นของนักเรียนในจังหวัดนครราชสีมา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ได้แก่ อาชีพของบิดา รายได้ของบิดามารดา จำนวนพี่น้องของนักเรียนในครอบครัว การมีพี่ที่กำลังศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาหรือสูงกว่า การศึกษาของบิดามารดา สถานภาพการสมรสของบิดามารดา ความต้องการให้มีการศึกษาต่อของบิดามารดา และความสะดวกในการเดินทางจากบ้านพักของนักเรียนไปโรงเรียนมัธยมศึกษา

2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนที่มีความสัมพันธ์ กับโอกาสในการศึกษาต่อชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในจังหวัดนครราชสีมา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ที่ระดับ 0.01 ได้แก่ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนทั้ง 4 กลุ่มวิชา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2535) ได้รายงานการประเมินผลโครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับ จากระดับประถมศึกษาปีที่ 6 อีก 3 ปีพบว่า สาเหตุที่ผู้ปกครองไม่ส่งเด็กเข้าเรียนต่อที่สำคัญ ๆ คือ ฐานะครอบครัวยากจน ต้องการให้ลูกหลานช่วยทำงานบ้านหรือประกอบอาชีพ และเด็กไม่อยากเรียน คนกลุ่มนี้กว่าครึ่งหนึ่งแม้ว่าจะให้ความช่วยเหลือในการเรียนก็จะไม่ส่งเด็กเรียน สำหรับตัวเด็กที่ไม่ได้เรียนต่อนั้น ส่วนใหญ่ทำงานหารายได้ ส่วนหนึ่งทำงานบ้าน เด็กกลุ่มนี้ประมาณครึ่งหนึ่งไม่อยากเรียนต่อเพราะเรียนไม่ไหว อีกครึ่งหนึ่งต้องการเรียนแต่ไม่ได้เรียนเพราะยากจน และต้องช่วยผู้ปกครองทำงาน ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่ได้ตั้งความหวังว่าจะให้โรงเรียนสอนอะไร สำหรับนักเรียนที่เรียนต่อนั้นส่วนใหญ่มาเรียน เพราะผู้ปกครองอยากให้เรียน และตัวนักเรียนเองก็อยากเรียนด้วย การเปิดสอนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาช่วยให้เด็กได้มีโอกาสเรียนใกล้บ้าน เพราะเด็กเกินกว่าครึ่งหนึ่งมีบ้านอยู่ห่างโรงเรียนไม่เกิน 5 กิโลเมตร และมาโรงเรียนโดยการเดิน และใช้รถจักรยาน นักเรียนเกินกว่าครึ่งหนึ่งจะไม่ได้เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนอื่น ถ้าโรงเรียนนี้ไม่เปิดสอน และไม่ให้ความช่วยเหลือต่าง ๆ เนื่องจากครอบครัวยากจน เด็กเกือบทั้งหมดมั่นใจว่า จะเรียนต่อจนจบชั้นมัธยมศึกษาปี 3 แต่ประมาณครึ่งหนึ่งไม่แน่ใจว่าเมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 แล้วจะทำอะไร ประมาณหนึ่งในสามตั้งใจจะเรียนต่อ มีเพียงเล็กน้อยที่ตั้งใจว่าจะออกไปประกอบอาชีพอิสระ

สายสมร สักดิ์คำดวง (2538) ได้วิจัยสภาพปัจจุบัน ปัญหา และข้อเสนอแนะการวางแผนเพื่อเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จังหวัดขอนแก่นปรากฏผลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่จูงใจให้นักเรียนเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษา ในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นระดับมากที่สุดคือการยกเว้นเงินบำรุงการศึกษา และการให้มีหนังสือพิมพ์เรียน ส่วนเรื่องอื่น ๆ เช่น การมีทุนการศึกษา มีที่พักให้นักเรียน บ้านไกล การคมนาคมสะดวก มียานพาหนะส่งการเรียนการสอนที่ประสิทธิภาพ การประสบความสำเร็จของศิษย์เก่า การเน้นความสำคัญของการศึกษา เป็นต้น เป็นสิ่งสนใจในระดับมาก

สำหรับสาเหตุที่ทำให้ไม่เรียนต่อนั้นพบว่า ที่อยู่ในระดับมาก คือ ต้องช่วยผู้ปกครองทำงาน ที่อยู่ในระดับปานกลางคือ ผู้ปกครองไม่ให้เรียนโดยไม่มีเหตุผล ช่วยผู้ปกครองดูแลน้อง เรียนอ่อนหรือสติปัญญาไม่ดี ต้องการหารายได้ ส่วนเรื่องบ้านอยู่ไกลโรงเรียนและเพื่อนสนิท ไม่มีใครเรียนต่อเป็นสาเหตุในระดับน้อย

นอกจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุการเรียนต่อ หรือไม่เรียนต่อดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีงานที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานตามโครงการขยายโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นอีกด้วย ซึ่งผลการวิจัยมีเนื้อหาบางส่วน ได้กล่าวถึงเหตุผลในการเรียนต่อหรือไม่เรียนต่อของผู้จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ไว้ด้วยดังเช่น ผลการวิจัย ของ สมพงษ์ พลสูงเนิน (2531) เรื่อง สภาพและปัญหาในการดำเนินงานของโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดเล็กที่รับนักเรียนได้ต่ำกว่าเป้าหมาย ผลการศึกษาพบว่า มีปัญหาทุกด้าน ได้แก่ กรมสามัญศึกษาไม่สามารถจัดสรรอัตรากำลังครูอาจารย์ให้ตรงตามที่โรงเรียนต้องการ โดยเฉพาะครูอาจารย์ที่สอนวิชาชีพขาดแคลนงบประมาณ การจัดวัสดุอุปกรณ์การศึกษาจัดให้โรงเรียนล่าช้า และไม่เพียงพอ ส่วนการดำเนินงานของโรงเรียนพบว่า มีปัญหาผู้ปกครองไม่เห็นความสำคัญของการศึกษา การประเมินฐานะผู้ปกครองนักเรียนเพื่อยกเว้นเงินบำรุงการศึกษา ผู้ปกครองไม่ให้ข้อมูลที่เป็นจริง และมีจำนวนนักเรียนที่ต้องยกเว้นเงินบำรุงศึกษามากกว่าที่กำหนดไว้ หนังสือที่ให้นักเรียนยืมชำรุดเสียหาย การจัดโรงเรียนตามแผนเต็มรูปแบบโรงเรียนรับนักเรียนไม่ได้เต็มตามที่กรมสามัญศึกษา ครูอาจารย์ไม่มีความรู้ในสาขาวิชาที่สอน

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2534) ได้ศึกษาสภาพการดำเนินงานของโรงเรียน ในโครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับ และสาขาโรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วประเทศ ผลการศึกษาในส่วนของโรงเรียนในโครงการนำร่องขยายการศึกษาภาคบังคับพบว่า โรงเรียนตั้งอยู่ในชุมชน โรงเรียนมีวิธีการจูงใจให้นักเรียนเข้าเรียนหลายวิธี เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ แผ่นปลิว แผ่นพับ การประกาศเสียงตามสายในหมู่บ้านและการให้ทุนการศึกษา นอกจากนี้ ประชาชนส่วนมากยังได้เสนอว่า การที่จะทำให้ผู้ปกครองนักเรียนส่งลูกให้เรียนต่อในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพิ่มขึ้น รัฐจะต้องมีความพร้อมในการช่วยเหลือแก่ประชาชนในการขยายการศึกษาเพิ่มขึ้น ได้แก่ การให้เรียนฟรี เปิดโรงเรียนใกล้บ้าน และช่วยเหลือด้านต่าง ๆ ที่จำเป็น

กฤตกร กล่อมจิตร และคณะ (2535) ได้วิจัยเรื่องการศึกษาผลกระทบการจัดการศึกษาองค์กรต่าง ๆ ที่มีผลต่อการพัฒนาหมู่บ้านในชนบทอีสาน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลแบบเจาะลึกใน 2 หมู่บ้าน คือ บ้านหนองเม็ก และบ้านกงเก่า อำเภอนองเรือจังหวัดขอนแก่น ผลการวิจัยพบว่า ในด้านผลกระทบการจัดการศึกษาต่อการพัฒนาชนบท พบว่าโรงเรียนมีบทบาทสำคัญต่อการศึกษภาคบังคับ อัตราศึกษาต่อของนักเรียนมีน้อย ส่วนใหญ่นิยมให้เรียนโดยทางธรรมมากกว่า เพราะเสียค่าใช้จ่ายน้อย นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังให้ข้อเสนอแนะว่า การศึกษาของประชาชนในชนบทอีสาน ส่วนใหญ่จบการศึกษาภาคบังคับและไม่ศึกษาต่อเนื่อง สภาพะการเปลี่ยนแปลงของสังคมอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชาชนในชนบทถูกเอาเปรียบ ไม่ทันต่อเหตุการณ์ทำให้ไม่สอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ รัฐควรให้ความสนใจให้การศึกษาแก่ประชาชนในชนบทไม่ให้เกิดช่องว่างระหว่างคนในสังคมเมืองและสังคมชนบทมากนัก การศึกษาที่รัฐควรจัดให้ได้แก่การศึกษาโดยผ่านสื่อสารมวลชน เช่น วิทยุและโทรทัศน์ และควรเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิต การพัฒนาอาชีพและรายได้ของชาวบ้าน

ไพบูลย์ เทศาภัย (2535) ได้ทำการวิจัยเรื่อง สภาพการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา ขึ้นพื้นฐานในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลการวิจัยปรากฏว่า ในด้านการประชาสัมพันธ์ ใช้วิธีประชุมชี้แจงแก่ผู้ปกครองและกรรมการศึกษา และจัดหาหนังสือให้นักเรียนยืมเรียน ผู้ปกครองแสดงความคิดเห็นว่า ถ้าโรงเรียนเก็บค่าบำรุงการศึกษา หรือโรงเรียนประถมศึกษาไม่เปิดสอนมัธยมศึกษาจะไม่ส่งลูกเรียน เพราะฐานะยากจนและโรงเรียนอยู่ไกล ต้องการให้โรงเรียนช่วยเหลือเรื่องทุนการศึกษา และอาหารกลางวัน ผู้ปกครองต้องการให้ลูกเรียนวิชาชีพ มีความมั่นใจและเห็นด้วยที่จะให้นักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ทุกคนเรียนต่อจนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ผู้ปกครองมีความเห็นด้วยมากต่อโครงการฯ และการเปิดสอนวิชาชีพ และเห็นว่าโครงการช่วยให้โอกาสทางการศึกษาอย่างมากแก่เด็กชนบท นอกจากนี้ยังพบว่า นักเรียนมีพื้นฐานความรู้เดิมระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อยู่ในเกณฑ์ดี และต้องการเรียนต่อในโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดกรมสามัญศึกษาที่พร้อมกว่า แต่ที่ต้องเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาของโครงการฯ เพราะอยู่ใกล้บ้าน ไม่เก็บค่าบำรุงการศึกษา และจัดหาหนังสือให้ยืมเรียน

ยุวดา พรหมากุล (2535) ได้วิจัยเรื่อง สภาพการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขึ้นพื้นฐานภาคใต้ ผลการวิจัยพบว่า ด้านการประชาสัมพันธ์และจูงใจ มีการประชุมชี้แจงผู้ปกครอง จัดสิ่งจูงใจในการมาเรียนโดยไม่เก็บค่าบำรุงการศึกษาจัดหาหนังสือ อุปกรณ์การเรียนให้ยืม แจกชุดนักเรียนแก่เด็กที่ยากจน ผู้ปกครองส่วนใหญ่ยังต้องการให้เด็กประกอบอาชีพมากกว่าการเรียน และไม่เข้าใจนโยบายการขยายโอกาสทางการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษา

สุพิน ไชยจำเริญ (2535) ได้วิจัยเรื่องสภาพการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาขึ้นพื้นฐานในภาคเหนือ ผลการวิจัยพบว่า

ด้านการประชาสัมพันธ์และจูงใจ ได้เชิญผู้ปกครองมาประชุมที่โรงเรียน จัดสิ่งจูงใจโดยไม่เก็บค่าบำรุงการศึกษาจัดโครงการอาหารกลางวัน จัดหนังสือให้นักเรียนได้ยืมเรียน และจัดที่พักให้นักเรียนที่อยู่ไกล ผู้ปกครองเห็นว่า การส่งลูกมาเรียนคือการเพิ่มภาระให้กับครอบครัว ยังต้องการใช้แรงงานเด็ก

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2535) ได้รายงานการประเมินผลโครงการขยายโอกาสทางการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น กรมสามัญศึกษาปรากฏว่า การใช้มาตรการเพื่อชักจูงเด็กเข้าเรียนนั้น นอกจากการยกเว้นเงินบำรุงการศึกษา และการให้หนังสือยืมเรียนแล้วยังมีโรงเรียนจำนวนครึ่งหนึ่งที่จัดที่พักให้นักเรียน จำนวนประมาณสองในสามยกเว้นหรือผ่อนผันการแต่งกายมาโรงเรียน การจัดบริการอาหารกลางวัน ส่วนวิธีการที่โรงเรียนคิดว่าจะช่วยให้เด็กมาเรียนเพิ่มขึ้นจากเดิมได้อีกคือ การจัดส่งนักเรียนที่อยู่ห่างไกลสำหรับวิธีการประชาสัมพันธ์เพื่อชักจูงเด็กมาเรียนนั้น วิธีการที่ใช้ได้ผลมากที่สุดคือ การออกไปพบปะผู้ปกครองที่บ้าน รองลงมาคือ การออกแนะนำในโรงเรียน ประถมศึกษา ทั้งนี้โรงเรียนส่วนใหญ่ต้องใช้เวลาในการดำเนินงานประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องกันตลอดปี ส่วนปัจจัยสำคัญที่มีผลทำให้จำนวนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เพิ่มขึ้น ได้แก่ สภาพที่ตั้งของโรงเรียนที่อยู่ใกล้ชุมชน การคมนาคมในเขตพื้นที่สะดวก จำนวนโรงเรียนและนักเรียนตัวบ่อนในเขตบริการมีมากและมีโรงเรียนมัธยมศึกษาอื่น ๆ อยู่ห่างไกล นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่สนับสนุน ได้แก่ อายุของครูที่อยู่ในวัยหนุ่มสาวซึ่งมีความกระตือรือร้นในการทำงาน ความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับชุมชนการชักจูงประชาสัมพันธ์โดยเข้าถึงตัวผู้ปกครอง เศรษฐกิจของชุมชนและมาตรการความช่วยเหลือต่าง ๆ ที่ทางโรงเรียนเสริมให้เป็นพิเศษ เช่น แจกสมุด ดินสอ และอุปกรณ์การเรียนอื่น ๆ

Bunchorn Kaewsong and Others (1995) ได้วิจัยเรื่อง แผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ: กรณีพื้นที่ปฏิบัติการ

ของ PLAN มีส่วนหนึ่งที่กล่าวถึงอัตราการเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในพื้นที่ปฏิบัติการของ PLAN ว่ามีถึงร้อยละ 73.0 ในจังหวัดขอนแก่น ร้อยละ 80.94 ในจังหวัดอุดรธานี และร้อยละ 64.7 ในจังหวัดมหาสารคาม ซึ่งค่อนข้างบรรลุเป้าหมายระดับชาติที่กำหนดไว้ที่ร้อยละ 72 สำหรับเหตุผลสำคัญในการเรียนต่อนั้น เนื่องจากโอกาสในการหางานทำที่ ผู้ที่ยังมีการศึกษามากกว่าย่อมหางานได้ดีกว่าปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ช่วยเพิ่มอัตราการเรียนต่อของนักเรียน ในพื้นที่ปฏิบัติการของ PLAN คือ การให้ทุนการศึกษาของ PLAN ส่วนปัจจัยอื่น ๆ เช่น การมีโอกาสได้เรียนโรงเรียนใกล้บ้าน อันเนื่องมาจากนโยบายการขยายการศึกษาของรัฐบาลไปยังชนบทแต่อย่างไรก็ตาม ก็มีข้อค้นพบว่า ครอบครัวของแรงงานภาคเกษตรกรรมนั้น ผู้ปกครองมักไม่ส่งเสริมให้เรียนต่อ แต่ต้องการให้ทำงานหรือช่วยครอบครัวหารายได้แทน ในกรณีเช่นนี้การให้เงินทุนสนับสนุนน่าจะมีประโยชน์

จากผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุการเรียนต่อ หรือไม่เรียนต่อดังกล่าวข้างต้น อาจอาศัยแนวคิดในเชิงระบบ (System approach) จัดหมวดหมู่ของสาเหตุที่สำคัญเพื่อเป็นกรอบในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

1) สาเหตุที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม (Context) เช่น ความเหมาะสมของโครงการกับความต้องการของผู้ปกครอง และสังคมของครอบครัวและชุมชน เป็นต้น

2) สาเหตุเกี่ยวกับปัจจัยนำเข้า (Input) เช่น ตัวนักเรียนเอง มาตรการการจูงใจเพื่อการเรียนต่อด้านต่างๆ และทรัพยากรต่างๆ ที่ใช้ เป็นต้น

3) สาเหตุเกี่ยวกับกระบวนการ (Process) เช่น ความเหมาะสมของวิธีการในการรณรงค์เพื่อการเรียนต่อ ความเหมาะสมของกระบวนการเรียนการสอนในโรงเรียน และความทั่วถึงของโอกาสทางการศึกษาจากการศึกษาทุกระบบ เป็นต้น

4) สาเหตุที่เกี่ยวกับผลผลิต (Product) เป็นโอกาสในการหางานทำ

หลังจากจบการศึกษา ทักษะเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างผู้เรียนกับผู้ที่ไม่ได้เรียนต่อ และโอกาสในการศึกษาต่อหลังจากจบระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นต้น

2.3.2 งานวิจัยเกี่ยวกับเยาวชนทำงาน

การศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับเยาวชนทำงานในหน้านี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาผลงานวิจัยย้อนหลังไปประมาณ 10 ปี ทั้งนี้เพื่อสังเกตถึงสถานการณ์และแนวโน้มที่เปลี่ยนแปลงไป ของประเด็นและผลการศึกษา เพื่อจะสามารถนำมาใช้ในการกำหนดกรอบความคิดเกี่ยวกับการศึกษาสภาพชีวิตความเป็นอยู่ และความต้องการด้านการศึกษาของผู้พลัดโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และเพื่อนำไปประกอบการอภิปรายผลที่จะได้จากการวิจัยในครั้งนี้ต่อไป ซึ่งผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเยาวชนทำงานก็ดังเช่น ผลการวิจัยของ เจลียว บุรีภักดี และคณะ (2527) ซึ่งวิจัยเรื่องแนวโน้มการเข้าทำงานของเยาวชนไทย และมีข้อค้นพบที่น่าสนใจเกี่ยวกับเยาวชนทำงานว่า เป็นผู้ที่มียุระหว่าง 14-25 ปี ครึ่งหนึ่งเป็นผู้ที่เคยทำงานอื่นมาก่อน และเกือบ 50% เคยทำอาชีพเกษตรกรรมมาก่อน ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของมนุษย์ที่มักจะเลือกสิ่งที่คุณคิดว่าดีที่สุดถ้ามีโอกาสเลือก สำหรับระยะเวลาในการหางานทำนั้นอยู่ในช่วง 1-2 เดือนเท่านั้น ซึ่งแสดงว่า ถ้าเยาวชนมีความตั้งใจที่ทำงานจริงมีความรู้ความชำนาญ และไม่เลือกงานจนเกินไป ก็จะไม่ต้องรอนานเกินไปนัก

คุณสมบัติที่ช่วยให้หางานง่าย ได้แก่ คุณสมบัติส่วนตัว เช่น ความรู้ความสามารถ การไม่เลือกงาน และการศึกษาเป็นองค์ประกอบที่สำคัญโดยมีคุณสมบัติที่ช่วยเสริมได้แก่ สภาพทางครอบครัว เช่นการมีพรรคพวกหรือมีเส้นสาย เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วคุณสมบัติสำคัญ คือ ความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์สุจริต มีใจรักในอาชีพ มีความอดทนรับผิดชอบในหน้าที่ ตรงต่อเวลา มีความรู้ความสามารถ

เป็นต้น เกี่ยวกับความพอใจในอัตราค่าจ้างที่ได้รับนั้น ครึ่งหนึ่งของเยาวชนที่ได้งานทำแล้ว เห็นว่าไม่เหมาะสม ควรมีการปรับเงินเดือน ค่าจ้าง และเพิ่มสวัสดิการให้มากขึ้น ส่วนความคิดที่จะเปลี่ยนงานนั้น ประมาณร้อยละ 50 ไม่อยากเปลี่ยนงานอีก ร้อยละ 30 อยากเปลี่ยนงาน และอีกร้อยละ 20 อาจจะเปลี่ยนงาน นอกจากนั้นยังพบว่า เยาวชนในชนบทประมาณครึ่งหนึ่งเริ่มประกอบอาชีพแล้ว ส่วนอีกครึ่งหนึ่งยังไม่ประกอบอาชีพ คือ เป็นผู้กำลังศึกษาเล่าเรียน หรือเรียนจบแล้วยังไม่เริ่มประกอบอาชีพ สำหรับผู้ประกอบอาชีพแล้วมีอาชีพดังนี้ เช่น เกษตรกรรม ลูกจ้างในโรงงาน รับจ้างทั่วไป ค้าขาย ช่างไฟฟ้า ช่างยนต์ ช่างไม้ เป็นต้น ส่วนอาชีพที่อยากจะยึดเป็นอาชีพหลักในอนาคต ได้แก่ พนักงานของโรงงาน ค้าขาย ขับรถยนต์ ช่างเครื่องยนต์ ช่างไม้ เกษตรกรรม รับราชการ รับเหมาก่อสร้าง ช่างเชื่อมโลหะ ประมง ช่างไฟฟ้า เสริมสวย เย็บผ้า คำนวณ ครู วิศวกร และพยาบาล สำหรับเยาวชนที่มีอาชีพหลักอยู่แล้ว และไม่ประสงค์จะเปลี่ยนอาชีพก็มีความคิดที่จะปรับปรุงอาชีพเดิม เช่น โดยการพยายามเพิ่มผลผลิต หรือเรียนต่อสายอาชีพเพิ่มขึ้น หรือศึกษาหาความรู้ใหม่อยู่เสมอ หรือจัดหาลูกค้าให้เพิ่มขึ้น หรือศึกษาอบรมเกี่ยวกับวิชาที่เสริมอาชีพ เป็นต้น

ในเรื่องทิศทางการเปลี่ยนอาชีพ ปรากฏว่าเยาวชนที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมในชนบทอยู่แล้ว ส่วนใหญ่ (69%) ตั้งใจเปลี่ยนอาชีพจากเกษตรกรรมเป็นตัดเย็บเสื้อผ้า รับราชการ ช่างเสริมสวย ค้าขาย เป็นต้น โดยมีสาเหตุจากรายได้น้อย ไม่มั่นคง เบื่อเพราะทำอยู่ประจำ และรักความก้าวหน้า เป็นต้น และช่วงอายุที่จะเปลี่ยนอาชีพ ประมาณ 26-30 ปี รองลงไปคือ 21-25 ปี ส่วนการเตรียมตัวเพื่อการเปลี่ยนอาชีพนั้น เยาวชนเตรียมการโดยการเก็บเงินไว้เป็นทุน ศึกษาอาชีพที่สถาบันพัฒนาฝีมือแรงงานฝึกงานด้านช่างไฟฟ้า เรียนพิมพ์ดีด เรียนคณิตศาสตร์ และภาษา เป็นต้น แม้ส่วนใหญ่ของเยาวชนครึ่งหนึ่งในปัจจุบัน

จะมีอาชีพเกษตรกรรมอยู่แล้วเป็นหลัก แต่ส่วนใหญ่ของเยาวชนเหล่านี้ยังต้องการจะเปลี่ยนไปประกอบอาชีพมิใช่เกษตรกรรม ส่วนที่ยังไม่มีอาชีพหลักเลย เช่น อายุยังน้อยนั้น ยังมีสัดส่วนสูงกว่านี้ที่จะไม่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และในการประกอบอาชีพที่มิใช่เกษตรกรรมนั้น ส่วนใหญ่มีแนวโน้มว่าจะต้องเคลื่อนย้ายเข้าสู่เมือง

สำหรับเยาวชนผู้ประกอบอาชีพอิสระ อาชีพอิสระที่เยาวชนกลุ่มนี้ทำอยู่จัดเป็นหมวดหมู่ได้ 3 ประเภท คือ ค้าขาย บริการ และเกษตรกรรม ประเภทค้าขาย ได้แก่ ขายของชำ ขายข้าวแกง ขายเสื้อผ้าสำเร็จรูป ขายของเด็กเล่น ขายเครื่องเขียนแบบเรียน ขายผักผลไม้ ขายอุปกรณ์การเกษตร และขายเครื่องสำอาง เป็นต้น ประเภทบริการ เช่น รับจ้างทั่วไปรับเหมาก่อสร้างทั่วไป เสริมสวย รับย้อมผ้า คัดเย็บเสื้อผ้า ขับรถรับส่งผู้โดยสาร รับซ่อมจักรยานและมอเตอร์ไซด์ เป็นต้น ประเภทเกษตรกรรม เช่น ทำไร่ ทำนา และกรีดยาง เป็นต้น การเริ่มประกอบอาชีพอิสระส่วนใหญ่เลือกโดยการทำแทนพ่อแม่ โดยเป็นลูกจ้าง เรียนอาชีพแล้วเปิดบริการของตนเอง และเริ่มทำกิจการเล็ก ๆ แล้วขยายใหญ่ขึ้น เป็นต้น สภาพแวดล้อมจากภายในครอบครัวเอื้ออำนวย ผลตอบแทนทางเศรษฐกิจดี และมีทัศนคติที่ดีคือ อาชีพ ในเรื่องความช่วยเหลือที่ต้องการ ปรากฏว่า ผู้ประกอบอาชีพอิสระต้องการความช่วยเหลือด้านเงินกู้ยืมเพื่อการลงทุน การหาตลาดขายส่งให้มาก การฝึกอบรมด้านต่าง ๆ การประกันราคาผลผลิต ตลอดจนอยากได้รับความรู้และบริการเกี่ยวกับสุขภาพและรักษาโรคอันเกิดจากการประกอบอาชีพของตน

เกี่ยวกับความคิดที่จะเปลี่ยนไปทำอาชีพอย่างอื่น ปรากฏว่าประมาณครึ่งหนึ่งของผู้ประกอบอาชีพอิสระเหล่านี้ มีความคิดที่จะเปลี่ยนอาชีพอย่างอื่นทั้งที่เป็นอาชีพอิสระและอาชีพมิใช่อิสระ ในบรรดาอาชีพอิสระที่สนใจจะเปลี่ยนไปทำได้แก่ ค้าขาย ขายข้าวแกง ทำไร่ ทำสวน คัดเย็บเสื้อผ้า ขายผัก-ผลไม้ เลี้ยงสัตว์

(หมู เป็ด ไก่ วัว) ช่างไม้-ช่างไม้ รับปะนักกางเกง และขายอาหารอีสาน เช่น ลาบ น้ำตก เป็นต้น ส่วนอาชีพที่มีใช้อาชีพอิสระ เช่น รับจ้าง เผ่าสวน ทำงานบริษัท ทำงานธนาคาร และรับราชการ เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2533) โดยได้รับการสนับสนุนจาก UNICEF ได้ศึกษาวิจัยสถานภาพและนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนด้วยโอกาสพบว่า ส่วนมากเด็กที่อยู่ในช่วงอายุวันรุ่น จะทำงานไม่ต้องใช้ความชำนาญหรือความรู้พิเศษ งานธุรกิจ เชิงเกษตร งานรับจ้าง ไม่ว่าจะเป็นงานรับจ้างใช้แรงงานทั่วไปหรืองานรับจ้าง เกษตรกรรม จะเป็นงานแรก ๆ ของเด็กและเยาวชน เนื่องจากจะขาดประสบการณ์ด้านอื่น

นอกจากนั้นยังพบอีกว่า ถ้าพิจารณาในด้านการทำงานโดยไม่มีค่าจ้าง รายงานเชิงมนุษยวิทยาชี้ให้เห็นว่า เด็กหญิงมาจากครอบครัวยากจนในชุมชนแออัดจะเริ่มช่วยแม่เลี้ยงน้องและทำงานบ้านตั้งแต่อายุ 8 ปี และในชนบทก็เช่นเดียวกัน เด็กหญิงเริ่มช่วยแบ่งเบาภาระของแม่ตั้งแต่อายุน้อย เมื่อเข้าวัยรุ่นก็เกือบทำงานแทนแม่ได้ และเป็นกำลังสำคัญในการทำงาน นอกจากนี้เด็กประมาณหนึ่งในห้าในเขตเมืองและเขตชนบทรับภาระทำงานบ้าน ส่วนงานในครัวเรือนอื่น ๆ เช่น งานเกษตรและการอุตสาหกรรมในครัวเรือนนั้น เด็กในชนบทต้องรับภาระมากกว่าเด็กในเมือง เพราะอาชีพของพ่อแม่ในเมืองเป็นอาชีพที่เด็กมีโอกาสช่วยทำได้น้อย

เป็นที่ชัดเจนว่า อัตราส่วนของแรงงานในอาชีพเชิงอุตสาหกรรมที่เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ และแรงงานในอาชีพเชิงเกษตรกรรมก็คงจะต้องลดความสำคัญลง ยิ่งถ้าพิจารณาแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 และฉบับที่ 7 ก็คงจะยังเห็นชัดเจนนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจที่เด่นชัดขึ้น ทั้งในการพัฒนาอุตสาหกรรมในภาครวมและการพัฒนาอุตสาหกรรมในพื้นที่เฉพาะ คือ การพัฒนาชนบทชายฝั่ง

ทะเลตะวันออกหรือภาคใต้ตอนบน ล้วนเป็นนโยบายที่จะต้องให้ความสนใจในเรื่องการอพยพแรงงานและปัญหาครอบครัว และแรงงานเด็กเป็นพิเศษ จำนวนของเด็กอายุ 11-14 ปี ที่ทำงานอยู่ในระดับร้อยละ 20 ของจำนวนเด็กในวัยเดียวกัน แต่จำนวนเด็กในวัยนี้ที่ตัดสินใจเรียนต่อหลังจากจบประถมศึกษาปีที่ 6 แล้ว กลับลดลงอย่างสม่ำเสมอ ซึ่งหมายความว่าเด็กส่วนหนึ่งไม่ได้ทำงาน หรือตกสำรวจ และหรือทำงานในระบบแรงงานนอกระบบ กลายเป็นเด็กเร่ร่อน

ความคิดอย่างเป็นระบบ เรื่องการเข้าสู่กระบวนการทำงานของเด็กเป็นเรื่องที่คนไทยไม่ได้มีการวางแผนมากนัก เพราะเด็กได้เคยช่วยพ่อแม่ทำงานมานานแล้ว พ่อแม่ส่วนใหญ่ในชนบทยินดีให้ลูกออกจากบ้านเพื่อหางานทำ ถึงแม้เด็กจะมีอายุต่ำกว่า 14 ปี โดยไม่คิดว่าได้ส่งเสริมให้เกิดการใช้แรงงานเด็กหรือการเอาเปรียบเด็ก

กระบวนการชักจูงแรงงานให้ทำงานนอกหมู่บ้าน เริ่มจากปัญหาความยากจนในชนบทและสภาพเศรษฐกิจหมู่บ้านแบบยังชีพไม่พึ่งพาเงินตรา ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับความเจริญก้าวหน้าในเมืองและระบบเงินตราในเมืองแล้ว การทำงานในเมืองโดยได้รับค่าจ้างถือเป็นสิ่งจูงใจ ที่ชักนำคนชนบททั้งเด็กและผู้ใหญ่ให้พยายามเข้ามาหางานทำในเมือง เมื่อเด็กเรียนจบประถมศึกษาปีที่ 4 หรือประถมศึกษาปีที่ 6 เด็กก็ไม่มีกิจกรรมอะไรมาก นอกจากช่วยพ่อแม่ทำนา หรือการเกษตรอย่างอื่น การช่วยทำไร่ทำนาตามปกติเด็กจะไม่ได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินตรา การทำไร่ทำนาที่บ้านจึงไม่เปิดโอกาสให้เด็กมีรายได้ส่วนตัว

เมื่อเริ่มมีคนอพยพย้ายถิ่นไปทำงานในเมืองหรือในโรงงาน ทำให้มีรายได้ ก็เกิดการชักจูงกันไป และเกิดเป็นกระบวนการที่มีนายหน้าจัดหางานพ่อแม่ในหมู่บ้านที่ยากจน ส่วนใหญ่ยินยอมให้ลูกไปทำงานนอกหมู่บ้าน เพราะต้องการรายได้จากการที่เด็กออกไปทำงาน คนชนบทไม่มีความรู้เรื่องปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับแรงงานเด็ก หรือความรู้ว่าการใช้แรงงานเด็กเป็นสิ่งที่ผิดกฎหมาย

พ่อแม่จึงไม่ต่อต้านกระบวนการจัดหางานให้แก่เด็ก โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้า
 นายหน้าจัดหางานสัญญาว่าจะมอบเงินก้อนให้กับพ่อแม่เป็นสิ่งตอบแทน ปัจจุบันเรา
 จึงพบเห็นแรงงานเด็กในโรงงาน หรือตามช่องโสเภณี ซึ่งเกิดจากความไม่รู้เท่า
 ไม่ถึงการณ์ของพ่อแม่และตัวเด็ก รวมทั้งการเอาวัดเอาเปรียบของนายหน้าจาก
 ความไม่รู้ของชาวชนบท

สิ่งที่เจ้าหน้าที่จะต้องติดตามแก้ไขคือ การศึกษาสภาพการทำงานของ
 เด็กในสถานประกอบการ และดูแลไม่ให้เกิดการเอาวัดเอาเปรียบโดยนายจ้าง
 ผลการศึกษาซึ่งสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ
 องค์การอนามัยโลก และมูลนิธิเพื่อการพัฒนาเด็ก มอบหมายให้คณะกรรมการ
 เฉพาะกิจทำใน พ.ศ. 2528 พบว่าการจัดสวัสดิการของนายจ้างในสถานประกอบ
 การที่มีการจ้างแรงงานเด็กยังอยู่ในเกณฑ์ที่ไม่น่าพอใจ รายงานกล่าวว่าแม้แต่
 สวัสดิการตามกฎหมายกำหนด ก็ไม่ได้มีผลต่อความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นของลูกจ้าง และ
 การที่นายจ้างต้องรับรู้ว่า หากไม่ปฏิบัติตามจะต้องมีความผิดตามกฎหมาย
 นายจ้างก็ยังจัดได้ไม่ครบถ้วน ซึ่งทั้งสวัสดิการและสภาพการทำงานมีผลโดยตรง
 ต่อสุขภาพอนามัยและพัฒนาการทางกายของเด็ก ส่วนพัฒนาการทางจิตใจ อารมณ์
 สังคม อยู่ในเกณฑ์ปกติแรงงานเด็กในกลุ่มนี้ แต่ในด้านพัฒนาการทางสติปัญญา
 แรงงานเด็ก ส่วนใหญ่มีระดับสติปัญญาค่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน

นอกเหนือจากปัญหาเรื่องแรงงานเด็กในโรงงานอุตสาหกรรมแล้ว ยังมี
 ปัญหาแรงงานเด็กในอาชีพบริการและโสเภณีเด็กด้วย ในเรื่องนี้องค์การเอกชน
 กำลังพยายามรณรงค์กันอย่างมาก เพื่อนำข้อมูลเสนอสาธารณชน และให้การ
 ศึกษาแก่สาธารณชนว่า การใช้แรงงานเด็กในสถานบริการและการบังคับเด็กให้
 เป็นโสเภณีเป็นสิ่งที่บั่นทอนพัฒนาการทางร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ของเด็ก
 อย่างมาก และเป็นเรื่องที่ผิดกฎหมาย ควรจะต้องช่วยกันพยายามขจัดปัญหาให้
 หหมดไป

เด็กส่วนใหญ่ เมื่อจบการศึกษาภาคบังคับแล้วก็จะเข้าสู่ตลาดแรงงานเมื่ออายุได้ประมาณ 13 ปี เมื่อสอบถามถึงสาเหตุที่ต้องออกมาทำงานทั้งยังเป็นเด็ก อยู่ก็พบว่าเด็กให้เหตุผลหลากหลาย แต่อาจแยกได้เป็น 4 กลุ่ม คือ (1) เหตุผลเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจของครอบครัว คือ จน ไม่มีรายได้เพียงพอ พ่อแม่ให้ช่วยทำงานเสริมรายได้ และอยู่บ้านไม่มีงานทำต้องออกมาหางานทำที่อื่น (2) ที่น่าสนใจก็คือ เด็กเกือบครึ่งที่มีความตั้งใจอยากทำมาหากิน โดยที่ร้อยละ 22.2 บอกว่าอยากฝึกงาน อยากมีอาชีพและมีรายได้เป็นของตนเอง และอีกร้อยละ 7.3 ต้องการหารายได้ (3) เด็กกลุ่มที่สามมีจำนวนไม่มากนัก (1.7) ไม่มีจุดหมายที่แน่นอน โดยกล่าวว่าตามเพื่อนไป และ (4) เด็กที่ตกอยู่ในกรณีพิเศษ กล่าวคือ พ่อแม่ไม่สามารถเลี้ยงลูกดูได้ด้วยสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง อาทิ เสียชีวิต ทำงานไม่ได้ หรือไม่มีความรับผิดชอบ มีเพียงร้อยละ 0.8 เท่านั้น

ปัญหาเรื่องเศรษฐกิจจะเป็นเรื่องใหญ่ ดังจะเห็นได้ว่าการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน พ.ศ.2530 เด็กที่สำเร็จการศึกษาชั้นประถมต้องหาเลี้ยงตนเองและครอบครัว (17.9) จำนวนเด็กที่ไม่ได้เรียนที่มีอยู่ระหว่าง 12-14 ปี มีร้อยละ 37.8 ที่ทำงาน และร้อยละ 1.1 กำลังหางานทำ มีอีกจำนวนไม่น้อย (37.8) ที่ช่วยธุรกิจครอบครัว สรุปโดยทั่วไปแล้วเด็กที่ไม่ได้เรียน ส่วนใหญ่เป็นเพราะมีปัญหาทางเศรษฐกิจและเด็กพวกนี้ถ้ามีสภาพครอบครัวปกติก็จะเข้าสู่ตลาดแรงงาน หรือไม่ก็ช่วยครอบครัวทำงาน อย่างไรก็ตาม แนวโน้มเกี่ยวกับทัศนคติของผู้ปกครองต่อการศึกษาคือ ของลูกหลานอาจจะเริ่มเปลี่ยนแปลงไปบ้าง จากการสัมภาษณ์บุคคลในท้องถิ่นพบว่า ผู้ใหญ่เห็นว่าการเรียนต่อให้ผลไม่คุ้มค่างับทรัพยากรและเวลาที่เด็กต้องเสียไป เพราะฉะนั้นเด็กจึงไม่จำเป็นต้องเรียนต่อเพราะเมื่อเรียนสูงขึ้น และสำเร็จออกมาแล้วอาจไม่มีงานทำ สถานการณ์ของการว่างงานในประเทศไทยก็มีแนวโน้มเช่นนี้ เพราะอัตราการว่างงานกระจุกตัวอยู่ในกลุ่มประชากรที่มีความรู้ระดับกลางและระดับสูง

เช่น อาชีวศึกษา และปริญญาดริ หรือกลุ่มที่มีอายุ 15-24 ปี

เด็กที่ทำงานรับจ้างในภาคเกษตรก็ประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ เช่นเดียวกับเด็กทำงานในภาคอุตสาหกรรม แต่เหตุผลส่วนตัว เช่น อยากเห็นสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างไปหรือไปตามเพื่อนนั้นไม่ปรากฏอยู่ในกลุ่มเด็กเกษตรกรรับจ้าง

ประเด็นที่ว่า เด็กเข้าทำงานได้อย่างไรนั้น จะผิดไปจากความเข้าใจแต่เดิม กล่าวคือ นายหน้าไม่ค่อยมีบทบาทในการชักจูงเด็กเข้าทำงาน มีเพียงร้อยละ 2.8 เท่านั้นที่เข้าทำงานโดยผ่านสำนักจัดหางาน หรือโดยการตกลงกับนายหน้าที่เข้าไปหาคนงานถึงในหมู่บ้าน กลุ่มญาติและเพื่อนจะมีอิทธิพลมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ในการติดต่อเข้าทำงานของเด็ก (57.6) อย่างไรก็ตามก็คิด เด็กอาจไม่สามารถแยกได้ว่า ญาติคนทำหน้าที่เป็นนายหน้าด้วยหรือเปล่า พี่น้องและพ่อแม่เป็นกลุ่มสำคัญอันดับที่สอง รองลงมาจากกลุ่มญาติ และเพื่อนที่แนะนำให้เด็กเข้าทำงาน (16.6) เด็กไปสมัครงานเองกับนายจ้างมีร้อยละ 8.9

การเข้าทำงานของเด็กในภาคเกษตรนั้นไม่ยุ่งยาก เมื่อเปรียบเทียบกับ การสมัครงานหรือการหางานในเมืองสำหรับการรับจ้างชั่วคราว โดยทั่วไปเมื่อถึงฤดูกาลจัดงาน เช่น การเพาะปลูกหรือการเก็บเกี่ยว ชาวบ้านก็จะรู้กันเองว่าที่ไหนต้องการแรงงานบ้าง แล้วก็จะหมุนเวียนกันไปรับจ้าง ขึ้นอยู่กับว่าพื้นที่ใดจะมีความจำเป็นต้องใช้แรงงานก่อน งานรับจ้างชั่วคราวในการเพาะปลูกขนาดใหญ่ เช่น เป็นตัวแทนของบริษัทเพาะปลูกนั้น ๆ หรือคนในหมู่บ้านที่เป็นผู้ติดต่อให้สำหรับการรับจ้างงานประจำ เช่น ตามฟาร์มต่าง ๆ เด็กอาจสมัครทำงานเองตามที่ได้ทราบข่าวหรือไปตามเพื่อน หรือพ่อแม่พาไปฝาก

Bunchorn Kaewsong and Others (1995) ได้กล่าวถึง สภาพแรงงานเด็กในงานวิจัยเรื่องแผนยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนาชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ : กรณีศึกษาพื้นที่ปฏิบัติการของ PLAN ว่า สภาพทางสังคมวัฒนธรรมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีผลกระทบ โดยตรงต่อเด็กหลายประการ เช่น

การอพยพของผู้ปกครองทำให้เด็กต้องอยู่แยกจากครอบครัว ความยากจนมีผลกระทบโดยตรงต่อคุณภาพชีวิต ร่างกายจิตใจและสังคมของเด็ก ทำให้เด็กถูกผลักดันเข้าสู่ตลาดแรงงานก่อนเวลาดันสมควร ได้รับการดูแลอย่างไม่เป็นธรรม และทำงานหนัก

นอกจากนั้นได้กล่าวอ้างถึง รายงานขององค์การแรงงานระหว่างชาติ ประจำกรุงลอนดอน เกี่ยวกับความรุนแรงของการละเมิดข้อตกลงนานาชาติ เกี่ยวกับแรงงานเด็กว่า มีเด็กทั่วโลกประมาณ 200 ล้านคนที่ถูกทาสกรรม ซึ่งประเทศไทยถูกจัดเป็นประเทศในลำดับแรกที่ถูกทาสกรรมเด็กนั้น และส่วนใหญ่จะเป็นแรงงานเด็กที่ไปจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีสาเหตุหลายประการ เช่น (1) จากความล้มเหลวในการพัฒนาประเทศในระยะที่ผ่านมา ทำให้คนจนต้องถูกภาวะทางเศรษฐกิจผลักดันให้เด็กถูกจูงใจ หรือมีอิทธิพลต้องเข้าสู่ตลาดแรงงานก่อนวัยอันควร และกลายเป็นเหยื่อของระบบทุนนิยม (2) จากกระบวนการศึกษาที่สอนให้เด็กเป็นคนอ่านสอนง่าย ทำให้ถูกกดขี่เอารัดเอาเปรียบจากนายจ้าง ทั้งทางร่างกายและจิตใจโดยไม่มีปฏิกิริยาตอบโต้ แรงงานเด็กขาดประสบการณ์ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายแรงงานเด็ก สิทธิของเด็ก และกระบวนการที่จะขอรับความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐ และในบางครั้งยังได้รับการคุกคามเหยียดหยามจากนายจ้างอีกด้วยว่ามาจากสังคมชั้นต่ำกว่า (3) เจ้าหน้าที่ของรัฐด้อยประสิทธิภาพ ในการควบคุมในการว่าจ้างแรงงานเด็กให้เป็นไปตามกฎหมายและที่สำคัญคือ (4) นโยบายของรัฐยังขาดวิสัยทัศน์ต่อปัญหาแรงงานเด็ก

จากผลงานการวิจัยที่เกี่ยวกับสภาพชีวิตของเยาวชนดังกล่าวข้างต้น เห็นได้ว่า ประเด็นสำคัญในการศึกษาได้มุ่งไปที่สภาพการทำงานว่ามียาน หรือไม่มีงานทำ ทำงานอะไร ที่ไหน เหตุผลหรือสิ่งจูงใจที่ทำงานมีอะไรบ้าง มีความเห็นอย่างไรกับงานที่ทำ แนวโน้มของการเปลี่ยนงานที่ทำ ความต้องการด้านการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ และคุณภาพชีวิต เป็นต้น ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัย

ได้กำหนดกรอบความคิดที่จะศึกษา ในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพการดำรงชีวิตของ
เยาวชนที่พลาดโอกาสทางการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ช่วงปีการศึกษา
2533-2537 ในหมู่บ้านที่เป็นเขตพื้นที่บริการของโรงเรียนนาฏวิทยาสวรรค์ ดังนี้

1) สภาพความเป็นอยู่ เช่น ลักษณะของที่อยู่อาศัย จำนวนสมาชิกใน
ที่อยู่อาศัย อุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน เป็นต้น

2) สภาพการทำงาน เช่น ว่างงาน หรือมีงานทำ กรณีว่างงานเป็น
เพราะอะไร คิดว่าจะทำอะไร ที่ไหน เมื่อไร ต้องการความช่วยเหลืออย่างไร
บ้าง ในกรณีมีงานทำ ทำงานอะไร ที่ไหน เมื่อไร ทำไม่ถึงทำ รายได้เท่าไร
คิดอย่างไรกับงานที่ทำ แนวโน้มการเปลี่ยนงานที่ทำ และความต้องการความ
ช่วยเหลือ เป็นต้น

2.3.2 งานวิจัยและแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาเยาวชน ทำงาน

เจลิยว บุริภักติ และคณะ (2526) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาเยาวชน
ทำงานไว้ในผลการวิจัยเรื่องแนวโน้มการเข้าทำงานของเยาวชนไทยดังนี้ เช่น
การขยายการจ้างงานเยาวชนทั้งโดยราชการและเอกชน การจัดหาทุนให้แก่ราย
ทุนขนาดเล็กย่อม การปลูกนิสัยของเยาวชนในการทำงานและการประหยัด การ
สร้างนิสัยประชาชนในการพึ่งตนเอง การฝึกอบรมระยะสั้นและการทดสอบฝีมือ
การฝึกอบรม และทดลองทำงานระยะสั้นในการเกษตร การบริจาคเพื่อให้
เยาวชนสร้างสื่อสาธารณะประโยชน์และการจัดการศึกษาที่เอื้อต่อการงาน (work-
oriented education) เป็นต้น

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและสถาบัน
วิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2533) ได้เสนอแนวทางการจัดการศึกษา

และฝึกอบรมสำหรับแรงงานเด็ก ไว้ในผลการวิจัยเรื่องสถานภาพและนโยบายเกี่ยวกับเด็กและเยาวชนด้อยโอกาสไว้ ดังนี้

1) การให้บริการการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยเร่งรัดการขยายการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานในรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย เช่น เน้นการฝึกทักษะและเพิ่มพูนความรู้ด้านอาชีพ กำหนดสิ่งจูงใจให้แก่ผู้ประกอบการที่มีฐานะทางเศรษฐกิจสูง เด็กเข้าเรียนต่อมากขึ้นเพื่อที่จะให้ผู้จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาได้มีโอกาสเข้าเรียนทุกคนให้ความสำคัญแก่ผู้ด้อยโอกาส โดยให้ทุนการศึกษาเพื่อเด็กทุกคนมีโอกาสเข้ารับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้

2) การให้บริการศึกษานอกโรงเรียน เป็นระบบการศึกษาที่เหมาะสมสำหรับเด็กด้อยโอกาสมากที่สุด ซึ่งมีหลักสูตร 2 ลักษณะ คือ

(1) สายสามัญ ให้การศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยมีวิธีการเรียน 3 วิธี คือ เรียนแบบชั้นเรียน การเรียนทางไกล และการเรียนด้วยตนเอง

(2) สายอาชีพ ให้การศึกษาและฝึกอบรมระยะสั้นในรูปแบบที่จัดเป็นหน่วยเคลื่อนที่ออกไปสอนประชาชนในชนบทห่างไกล จัดหลักสูตรในลักษณะที่ยืดหยุ่น สนองความต้องการของบุคคลภายในระยะเวลาสั้น หลักสูตรมีความต่อเนื่องยืดหยุ่นให้เด็กสามารถทำงานและเรียนไปได้พร้อม ๆ กัน

วัลลภ ตั้งคณารักษ์ (2536) ได้จัดให้เด็กในชนบทห่างไกล เด็กในโรงงาน เด็กในแหล่งก่อสร้าง เด็กข้างถนนที่ขายพวงมาลัย ขายหนังสือพิมพ์ เป็นเด็กประเภทที่ด้อยโอกาสที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่จะต้องให้ความสนใจ และดูแลในการพัฒนาโดยเร็ว และได้เสนอแนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อเด็กด้อยโอกาสว่า ควรจะต้องพิจารณาถึงประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

(1) เป็นการจัดการศึกษาที่ไปพันกรอบของกฎระเบียบ และ

เวลาทางราชการ

(2) ต้องเป็นการศึกษาเชิงรุกเข้าไปถึงกลุ่มเป้าหมายที่การจัดกระจายอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ

(3) ยอมรับและเสริมส่งให้องค์กรต่าง ๆ ที่ทำงานเพื่อเด็กกลุ่มนี้อยู่แล้ว ได้รับการสนับสนุนให้สามารถทำงานได้สะดวกปลอดภัย และยาวนานยิ่งขึ้น

(4) นำประสบการณ์การจัดการศึกษาต่อเด็กด้อยโอกาสที่ได้ผลดีไปพัฒนาการให้ขยายวงมากขึ้นในด้านปริมาณและคุณภาพ

(5) ขยายบทบาทการปกป้องคุ้มครองเด็กไม่ให้เสี่ยง หรือตกเป็นกลุ่มเด็กด้อยโอกาสเพิ่มขึ้น

พิภพ อังไชย (2536) ได้ให้นิยามผู้ด้อยโอกาสทางสังคมไทยว่า หมายถึงเด็กยากจนที่ไม่มีโอกาสในหลายสิ่งหลายอย่าง รวมทั้งการเข้ารับการศึกษารัฐในระบบปกติ เด็กเหล่านี้อาจจะอยู่ในฐานะเป็นเด็กกำพร้า เป็นเด็กในสลัม เด็กเร่ร่อน เด็กชนกลุ่มน้อย เด็กตามชายแดน หรือเด็กที่มีพ่อแม่ทำมาหากินไม่อยู่กับที่ เช่น อาชีพชาวเรือ อาชีพก่อสร้าง หรือเด็กครอบครัวยากจนที่อยู่ในชนบท ซึ่งจำเป็นต้องส่งลูกหลานไปใช้แรงงานในเมืองหรือไปเป็นโสเภณี และได้กล่าวถึงระบบการศึกษาในปัจจุบันว่าไม่เหมาะสมแก่เด็กด้อยโอกาส จะมีปัญหา อารมณ์ และจิตใจแตกต่างกันไป ความไม่มั่นใจในอนาคตจะมีมากกว่าเด็กที่มาจากครอบครัวปกติ ดังนั้น การจัดการศึกษาเพื่อเด็กเหล่านี้ จึงใช้ระบบการศึกษาแบบโรงเรียนปกติไม่ได้ ควรจะเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่น และให้เด็กมีส่วนร่วมในขบวนการเรียนรู้ และการสร้างระเบียบวินัย รวมทั้งการแก้ปัญหาในสังคม

Bunchorn Kaewsong and Others (1995) ได้กล่าวถึงการศึกษา
นอกระบบที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนประจำจังหวัด และสถาบันพัฒนาฝีมือ

แรงงานได้จัดเป็นการศึกษาเพื่ออาชีพในรูปแบบต่าง ๆ กันให้แก่เยาวชนที่ทำงานในพื้นที่ปฏิบัติการของ PLAN ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือว่า มีดังนี้คือ ช่างยนต์ทั่วไป ช่างยนต์ขนาดเล็ก ช่างยนต์การเกษตร ช่างพ่นสี ช่างเชื่อม ช่างหนัง ช่างไฟฟ้า ช่างซ่อมตู้เย็นและเครื่องทำความเย็น ช่างซ่อมวิทยุโทรทัศน์ ช่างไม้ ช่างเฟอร์นิเจอร์ ช่างก่อสร้าง ช่างทาสีบ้านและเฟอร์นิเจอร์ ช่างออกแบบ ช่างทำท่อ ช่างเย็บผ้าอุตสาหกรรม ช่างตัดผมชาย ช่างตัดผมหญิง ช่างตัดเย็บเสื้อผ้าสตรี ช่างทำอาหารและขนม และช่างพิมพ์

นอกจากนั้น จากผลการอภิปรายกลุ่มและการสัมภาษณ์พบว่า เยาวชนเหล่านั้นมีความต้องการการฝึกอบรมในวิชาชีพต่าง ๆ ดังนี้คือ ช่างทำอิฐบล็อก ช่างตัดเย็บเสื้อผ้า ช่างไฟฟ้า ช่างตัดผม การจับปลาด้วยเครื่องมือขนาดใหญ่ การเพาะเห็ด การขับรถ ช่างเชื่อม ผู้จัดการธุรกิจ ช่างโลหะและอาชีพด้านการเกษตรอื่น ๆ

จากแนวความคิดการจัดการศึกษาสำหรับเยาวชนทำงาน หรือเด็กด้อยโอกาส ดังกล่าวข้างต้น เห็นได้ว่า ส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับการศึกษานอกระบบโรงเรียนมากกว่าการศึกษาในระบบโรงเรียน แต่อย่างไรก็ตามในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกำหนดกรอบความคิดในการศึกษาความต้องการด้านการศึกษากลุ่มเป้าหมายที่จะศึกษาให้ครอบคลุมทั้งการศึกษาในระบบโรงเรียนการศึกษานอกระบบโรงเรียน ซึ่งเมื่อผนวกกับแนวทางการศึกษาหาสาเหตุการไม่เรียนต่อ และสภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเยาวชนทำงานดังกล่าวในตอนต้น ผู้วิจัยจึงขอสรุปแนวคิดเชิงระบบเพื่อการวิจัย ดังแผนภูมิที่ 2 ดังนี้

กลุ่มเป้าหมายใน การศึกษาวิจัย	ตัวแปรในการศึกษาวิจัย	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ จากการศึกษาวิจัย
ผู้จบชั้นประถมศึกษา ปีที่ 6 ช่วงปีการ 2533-2537 แล้ว ไม่เรียนต่อระดับ มัธยมศึกษาตอนต้น ในหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่ บริการของ โรงเรียนนาजू วิทยาสวรรค์	สาเหตุการไม่เรียนต่อ - ด้านสภาพแวดล้อม - ด้านปัจจัยนำเข้า - ด้านกระบวนการ - ด้านผลผลิต สภาพชีวิตความเป็นอยู่และ การทำงาน - สภาพความเป็นอยู่ - สภาพการทำงาน ความต้องการด้านการ ศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพและ คุณภาพชีวิต - การศึกษาในระบบ - การศึกษานอกระบบ	- เป็นแนวทางการกำหนด มาตรการรณรงค์เพื่อให้ ผู้จบชั้น ป.6 เรียนต่อ ชั้น ม.1 ให้มากขึ้น - กำหนดแนวทางการพัฒนา อาชีพ และการจัดการ ศึกษาที่เหมาะสมต่อการ พัฒนางานและคุณภาพชีวิต ของเยาวชนทำงาน

แผนภูมิที่ 2 แนวคิดเชิงระบบเพื่อการวิจัย